

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо поховання, надання ритуальних послуг, організації кладовищ,
альтернативних видів поховань*

Анотація. В аналітичній записці проведено дослідження законодавства України та іноземних держав (Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Франції, Німеччини, Австрії, Польщі, Литви, Естонії, Латвії, Фінляндії, Швеції) у сфері поховання та надання ритуальних послуг.

Узагальнено матеріали аналітичного звіту Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України про стан галузі поховання в Україні за 2022 рік.

I. Вступ

Правове регулювання відносин у сфері поховання і похоронної справи є одним із напрямів державної політики в будь-якій сучасній цивілізованій державі. Ця сфера охоплює широке коло морально-етичних, релігійних, економічних, екологічних, культурологічних факторів, що обумовлюють специфіку та зміст її законодавчого регулювання в кожній державі.

Метою даного аналітичного дослідження є вивчення досвіду зарубіжних держав щодо законодавчого регулювання поховання та надання ритуальних послуг.

При підготовці аналітичної записки узагальнено матеріали аналітичного звіту Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України про стан галузі поховання в Україні за 2022 рік, зокрема щодо кількості діючих, закритих і необхідності будівництва нових кладовищ – у цілому та по регіонах України.

Проаналізовано досвід України, Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Франції, Німеччини, Австрії, Польщі, Литви, Естонії, Латвії, Фінляндії, Швеції.

II. Основана частина

В Україні правові засади похоронної справи встановлено Законом України «Про поховання та похоронну справу»¹ (далі – Закон). Зазначений Закон регулює відносини, що виникають після смерті (загибелі) особи, щодо проведення процедури поховання, а також встановлює гарантії належного ставлення до тіла (останків, праху) померлого та збереження місця поховання.

Відповідно до статті 8 Закону організація діяльності щодо поховання здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства, іншими центральними органами виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та їх виконавчими органами.

---

¹ Про поховання та похоронну справу : Закон України від 10.07.2003 р. № 1102-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-15#Text>

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства, Законом віднесено: забезпечення формування державної політики у сфері поховання; затвердження необхідного мінімального переліку вимог щодо порядку організації поховання і ритуального обслуговування населення; затвердження типового положення про ритуальну службу; встановлення вимог щодо утримання та охорони місць поховань, порядку реєстрації поховань і перепоховань померлих та інших пов'язаних із похованням питань.

Місцеві державні адміністрації в межах, визначених Конституцією і законами України, здійснюють на відповідних територіях державний контроль за додержанням санітарних правил у галузі поховання, а також правил благоустрою, вирішують відповідно до закону питання про відведення земельних ділянок для організації місць поховання, реалізують інші повноваження, передбачені законом.

Органи місцевого самоврядування виконують основну, практичну роль щодо реалізації державної політики у сфері поховання. У межах своєї компетенції органи місцевого самоврядування: вирішують відповідно до закону питання про відведення земельних ділянок для організації місць поховання та забезпечують будівництво, утримання в належному стані та охорону місць поховання, крім випадків, що стосуються Національного військового меморіального кладовища; створюють ритуальні служби; вирішують питання про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян; вирішують питання про надання допомоги на поховання померлих громадян в інших випадках, передбачених Законом «Про поховання та похоронну справу»; здійснюють контроль за дотриманням законодавства стосовно захисту прав споживачів у частині надання суб'єктами господарювання ритуальних послуг та реалізації ними предметів ритуальної належності, виконують інші визначені Законом повноваження.

Відповідно до статті 26 Закону поховання померлих може здійснюватися шляхом: закопування в могилі труни з тілом померлого; спалювання в крематорії труни з тілом померлого та закопування в могилі чи розміщення в колумбарній ніші урни з прахом померлого; розвіювання праху померлого або іншим способом з урахуванням етнічних, релігійних чи культурних традицій. Поховання померлих здійснюється з дотриманням вимог санітарно-епідеміологічного законодавства.

Кожне поховання та перепоховання померлих реєструється у книзі реєстрації поховань померлих, що ведеться спеціалізованим комунальним підприємством (а в разі його відсутності – виконавчим органом сільської, селищної, міської ради), державною установою або державним підприємством.

Земельні ділянки, на яких розміщуються кладовища, належать до земель комунальної власності, які не можуть передаватись у приватну власність (пункт «а» частини четвертої статті 83 Земельного кодексу України²).

---

² Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

На виконання положень Закону постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2003 року № 1963 затверджений Порядок поховання на території України громадянина, померлого на території іноземної держави, який регламентує проведення поховання одинокого громадянина або громадянина, від поховання якого відмовилися рідні, що помер на території іноземної держави. Цією ж постановою затверджений опис зразка надгробка, що безоплатно споруджується на могилі померлої (загиблої) особи, яка має особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною³.

При цьому наказами Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства затверджено: Єдину методику визначення вартості надання громадянам необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг, реалізації предметів ритуальної належності (яка визначає механізм формування вартості та економічно обґрунтованих тарифів (цін) на ритуальні послуги, предмети ритуальної належності для суб'єктів господарювання різних форм власності)⁴, а також Необхідний мінімальний перелік вимог щодо порядку організації поховання і ритуального обслуговування населення (який визначає необхідний мінімальний перелік вимог щодо порядку організації поховання померлих та ритуального обслуговування населення в населених пунктах України)⁵.

Стан галузі поховання в Україні за 2022 рік було проаналізовано Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України на основі даних, наданих обласними військовими адміністраціями без урахування відомостей щодо тимчасово окупованих територій. Через військову агресію з боку Російської Федерації більшість східних та південних регіонів України не мали можливості надати повну інформацію щодо статистичних даних стосовно ритуальної сфери – частина територій була деякий час окупованою або ж і наразі залишається окупованою, чи на ній ведуться бойові дії, через що збір даних є неможливим.

Так, згідно зі звітом у населених пунктах України розміщено більш ніж 31,4 тис. місць поховань, з яких благоустроєні біля 26,1 тис. місць поховань (83 %). При цьому більш ніж 3,7 тис. місць поховань розташовані в містах та селищах.

В Україні протягом 2022 року ритуальні послуги населенню надавали 583 ритуальні служби та 1731 суб'єкт господарювання різних форм власності (здійснювали діяльність на договірних засадах із ритуальними службами, із них: 289 підприємств комунальної форми власності, 625 підприємств приватної форми власності та 817 окремих підприємців).

---

³ Порядок поховання на території України громадянина, померлого на території іноземної держави, та опису зразка надгробка, що безоплатно споруджується на могилі померлої (загиблої) особи, яка має особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2003 р. № 1963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1963-2003-%D0%BF#Text>

⁴ Єдина методика визначення вартості надання громадянам необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг, реалізації предметів ритуальної належності : Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 19.11.2003 р. № 194. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0338-04#Text>

⁵ Необхідний мінімальний перелік вимог щодо порядку організації поховання і ритуального обслуговування населення : Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 19.11.2003р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1112-04#Text>

Ритуальними службами, що створені органами місцевого самоврядування та їх виконавчими органами відповідно до статей 8, 9 Закону України «Про поховання та похоронну справу», протягом 2022 року поховано 419,4 тис. померлих осіб. Загальна вартість наданих ритуальних послуг і предметів ритуальної належності населенню суб'єктами господарювання різних форм власності у 2022 році становить 1,711 млрд грн.

На благоустрій місць поховань протягом 2022 року органами місцевого самоврядування було виділено 532,5 млн грн, що на 10 % більше порівняно з 2020 роком, при цьому 500 млн грн або 99 % з них – освоєно.

У населених пунктах України існує необхідність у будівництві 389 місць поховань.

Середня вартість одного поховання в Україні за 2022 рік склала 8704 грн, що на 3 % більше порівняно з 2021 роком (8465 грн)⁶.

Дані про ритуальні послуги та реалізацію предметів ритуальної належності за 2022 рік⁷ наведені в Додатку 1. Інформаційно-аналітичний матеріал про стан похоронної справи за 2022 рік⁸ подано в Додатку 2.

Сполучені Штати Америки

У Сполучених Штатах Америки, враховуючи федеративний устрій цієї держави, у кожному штаті діють свої законодавчі акти щодо поховань.

Водночас на федеральному рівні Федеральною торговою комісією прийнято Правила про поховання від 30 квітня 1984 року (далі – Правила)⁹. Зазначені Правила розроблені для захисту споживачів, зокрема щодо отримання належної та повної інформації про товари і послуги, які вони можуть замовити в організаторів похоронів.

Правила визначають, серед іншого, такі терміни, як «організатор похоронних послуг», «ритуальні товари й ритуальні послуги», «права споживачів», а також конкретні характеристики товарів і послуг ритуальної галузі. За порушення Правил передбачені штрафи в розмірі до 51744 дол. США за кожне порушення.

У Правилах визначено три види поховань, зокрема:

– «традиційний» повний похорон, який включає офіційну похоронну службу, використання катафалка для транспортування тіла до місця поховання, а також поховання або кремацію останків. Цей вид похорону включає витрати

⁶ Аналітичний звіт про стан галузі поховання та похоронної справи в Україні за 2022 рік. URL: <https://mtu.gov.ua/files/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%20%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%B7%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%202022%20%D1%80%D1%96%D0%BA.docx>

⁷ Обсяги ритуальних послуг та реалізації предметів ритуальної належності. URL: <https://mtu.gov.ua/files/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%202022.xls>

⁸ Інформаційно-аналітичний матеріал про стан похоронної справи за 2022 рік. URL: <https://mtu.gov.ua/files/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0%202022.xls>

⁹ The Funeral Rule on April 30, 1984. URL: <https://www.ftc.gov/business-guidance/resources/complying-funeral-rule#introduction>

на: бальзамування та одягання тіла; послуги похоронного бюро; використання транспортних засобів; вартість труни, ділянки на кладовищі чи склепу та інших похоронних товарів і послуг;

– пряме поховання – характеризується тим, що тіло ховають незабаром після смерті, зазвичай у простому контейнері, відвідування померлого не передбачається, тому бальзамування не потрібне, панахида проводиться біля могили або пізніше;

– пряма кремація – характеризується тим, що тіло кремують після смерті, без бальзамування, кремовані останки поміщають в урну або інший контейнер. Останки можна зберігати вдома, поховати, помістити в склепі чи ніші на кладовищі, поховати чи розвіяти.

Зазначені види поховань у США є найбільш поширеними, проте в окремих штатах застосовується такий вид поховань, як екопоховання (компостування, природне органічне розкладання).

У 47 штатах дозволено так зване домашнє поховання близької людини, яке здійснюється на власній приватній земельній ділянці, за відповідним дозволом. Проте, у штатах Індіана, Каліфорнія та Вашингтон такий вид поховань заборонений.

Розглянемо досвід двох із п'ятдесяти штатів, а саме штату Каліфорнія, який є найбільшим за кількістю населення та в якому заборонені домашні поховання, та штату Нью-Йорк, в якому домашні поховання дозволені, а також існує особливий вид поховання – компостування (природне органічне розкладання) людського тіла, що вважається найбільш екологічним.

Штат Каліфорнія

Питання щодо організації поховань і кладовищ у штаті Каліфорнія регламентовано Розділами 7, 8 Каліфорнійського кодексу охорони здоров'я та безпеки¹⁰.

У Розділі 7 цього Кодексу визначено питання: дефініцій, що стосуються поховань та їх видів; обов'язку щодо поховань померлих; дарування або заповідання свого тіла для потреб науки або своїх органів і тканин для донорства; моменту настання смерті; поховання мертвих, у яких немає рідних та близьких осіб; бальзамування і транспортування померлих.

Згідно з положеннями вказаного Кодексу у штаті Каліфорнія під кладовищем розуміються: поховальний парк для поховання в землю; мавзолей для поховання у склепі; крематорій і колумбарій для поховання кремованих останків або гідролізованих людських останків; місце, де поховано шість або більше людських тіл (стаття 7003 Кодексу).

У штаті Каліфорнія існують такі види кладовищ:

– громадські кладовища – місця для поховань, що розташовані в містах чи селищах або поблизу них, площа яких становить не більше п'яти акрів громадських земель (стаття 8125 Кодексу);

– приватні кладовища – місця для поховань, які є приватним або братським могильним парком, площа якого не перевищує 10 акрів (стаття 8250 Кодексу);

---

¹⁰ 2022 California Code Health and Safety Code – HSC. URL: <https://law.justia.com/codes/california/2022/code-hsc/>

– мавзолеї та колумбарії, вимоги до яких встановлені у статті 9502 Кодексу. Мавзолей включає будь-яку будівлю чи споруду, що використовуються або призначені для використання для поховання людських останків. У мавзолеї можна побудувати колумбарій (стаття 9504 Кодексу).

У Каліфорнії поховання на земельній ділянці приватної власності дозволяються тільки на сімейній ділянці для поховань у сільській місцевості¹¹.

Законодавством передбачено створення громадських кладовищних округів, адміністрація яких бере на себе відповідальність за експлуатацію кладовищ і надання послуг із поховання для релігійних, соціальних та інших організацій, які не могли утримувати ці кладовища.

Штат Нью-Йорк

Питання щодо поховань у штаті Нью-Йорк регламентовано Законом про громадське здоров'я¹², а питання щодо кладовищ визначено Законом про некомерційну корпорацію¹³.

Згідно зі статтею 4144 Закону про громадське здоров'я для поховання потрібно отримати дозвіл на поховання від реєстратора актів цивільного стану реєстраційного округу, в якому настала смерть або було знайдено тіло.

Видами поховань у штаті Нью-Йорк є традиційне поховання, домашнє поховання, кремація, природнє органічне розкладання (компостування). Останній вид поховань у Нью-Йорку був дозволений із 2022 року шляхом прийняття відповідних змін до законодавства.

У статті 1502 Закону про некомерційну корпорацію міститься визначення кладовищної корпорації, під якою слід розуміти корпорацію, утворену згідно із загальним або спеціальним законом, для утилізації або поховання померлих людей, людських останків шляхом кремації, природного органічного розкладання або поховання в могилі, мавзолеї, склепі, колумбарії чи іншій ємності, крім сімейного кладовища або приватного кладовища. При цьому у штаті Нью-Йорк кладовищем вважається громадський мавзолей, крематорій, об'єкт природного відновлення органічних речовин або колумбарій.

Відповідно до статті 1504 Закону про некомерційну корпорацію передбачено утворення ради кладовищ у структурі підрозділу кладовищ у державному департаменті штату, до якої входять державний секретар (голова ради), генеральний прокурор і комісар з питань охорони здоров'я, які виконують свої обов'язки на громадських засадах. До повноважень ради належить прийняття правил та положень щодо організації роботи кладовищ.

Усі кладовища на території штату Нью-Йорк підлягають реєстрації, про що видається свідоцтво про реєстрацію кладовища (стаття 1505 Закону про некомерційну корпорацію).

Крім того, відповідно до пункту «с» частини сьомої статті 1506-А Закону про некомерційну корпорацію під суб'єктом ритуальних послуг (похоронною організацією) розуміється фізична особа, товариство, корпорація або інша форма

¹¹ Burial Laws by State 2024. URL: <https://worldpopulationreview.com/state-rankings/burial-laws-by-state>

¹² 2022 New York Laws PBH - Public Health Article 41 - Vital Statistics Title 4 - Registration of Deaths: Burial Permits. URL: <https://law.justia.com/codes/new-york/2022/pbh/article-41/title-4/>

¹³ 2022 New York Laws NPC - Not-For-Profit Corporation Article 15 - Public Cemetery Corporations. URL: <https://law.justia.com/codes/new-york/2022/npc/article-15/>

підприємницької організації, що надає послуги похоронного бюро або володіє, контролює, керує чи пов'язана з похоронним бюро, будь-якою дочірньою компанією або посадовою особою, директором або акціонером, що має десять або більше відсотків власності, бенефіціарної, справедливої або кредитної участі в похоронному бюро.

У статті 1507 Закону про некомерційну корпорацію визначено, що відповідно до правил і положень кладовища кожне кладовищне товариство зобов'язане утримувати й зберігати кладовище, включно з усіма місцями, ділянками та їх частинами. Таке утримання забезпечується за рахунок фонду постійного утримання та фонду поточного утримання, який наповнюється певним відсотком із продажу місць для поховання, плати за здійснення поховання або підпоховання.

Вимоги щодо діяльності та утримання крематоріїв і споруд природного органічного розкладання (компостування), отримання дозволів на відповідний вид поховання, його процесу та інші вимоги і правила, що стосуються відповідного виду поховання, регламентовані у статтях 1518, 1518*2 Закону про некомерційну корпорацію.

Щодо застосування такого нетипового виду поховання, як компостування, окремі дослідники вважають його прийнятним із погляду екологічності, раціональності використання земельних ресурсів¹⁴.

Велика Британія

Питання щодо поховань та кладовищ у Великій Британії регламентуються Законом про поховання 1857 р.¹⁵, Законом про поховання та кремацію (Шотландія) 2016 р.¹⁶, Положенням про місця поховання (Північна Ірландія) 1992 р., затвердженим наказом Департаменту навколишнього середовища¹⁷, та спільним наказом Державного секретаря з питань навколишнього середовища і Державного секретаря Уельсу «Поховання, Англія та Уельс» (Наказ місцевих органів влади про кладовища 1977 р. № 204)¹⁸.

У Законі про поховання 1857 року визначено, що Її Величність має право на підставі наказу, виданого її Таємною Радою та за її порадою, за поданням одного з головних державних секретарів Її Величності, встановлювати такі правила, які Її Величність вважає належними для охорони здоров'я населення та підтримання громадської пристойності, щодо всіх поховань у братських могилах на будь-якому кладовищі, заснованому відповідно до будь-якого місцевого закону Парламенту. Усі особи, які опікуються такими кладовищами та місцями поховань, повинні дотримуватися таких правил. Крім того, зазначеним Законом визначаються порядок уповноваження осіб, так званих опікунів, доглядати за

---

¹⁴ NEW YORK STATE. Human composting: New York law to allow for 'green' burials Updated: Jun. 07, 2022, 11:45 a.m. URL: <https://www.syracuse.com/state/2022/06/human-composting-new-york-law-to-allow-for-green-burials.html>

¹⁵ Burial Act 1857 1857 CHAPTER 81 20 and 21 Vict. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/20-21/81/2023-10-11>

¹⁶ Burial and Cremation (Scotland) Act 2016 asp 20. URL: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2016/20/contents>

¹⁷ The Burial Grounds Regulations (Northern Ireland) 1992 No. 238. URL: <https://www.legislation.gov.uk/nisr/1992/238/made>

¹⁸ 1977 No. 204 BURIAL, ENGLAND AND WALES The Local Authorities' Cemeteries Order 1977. URL: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/1977/204/contents/made>

закритими кладовищами, склепами, могилами, місцями поховань, а також пов'язані з цим фінансові питання.

Англія та Уельс

Відповідно до підпункту 2 пункту 2 Наказу місцевих органів влади про кладовища 1977 р. № 204¹⁹ поховання включає в себе: поховання кремованих людських останків; розміщення у склепі людських останків, кремованих людських останків.

Цим наказом визначено поняття органу поховання, яким є рада району, лондонського округу, парафії або громади, Загальна рада Лондонського Сіті, парафіяльні збори парафії, яка не має парафіяльної ради, як окремої, так і спільної, або об'єднана рада, створена відповідно до розділу 6 Закону про охорону здоров'я 1936 року або відповідно до будь-якого місцевого закону про забезпечення та утримання кладовищ. Орган поховання відповідає за належне управління, регулювання та контроль за кладовищами, по суті, утримання кладовищ.

Загалом, похоронний процес в Англії та Уельсі організовується й забезпечується відповідним органом поховання з дотриманням певних, передусім, релігійних традицій і звичаїв.

Шотландія

У Шотландії питання щодо організації кладовищ та поховань регламентуються Законом про поховання та кремацію (Шотландія) 2016 р.²⁰, який стосується поховання і кремації, перевірки й регулювання органів поховання, кремації та похоронних організацій, ліцензування похоронних бюро.

У Шотландії дозволені традиційні види поховання на кладовищах, кремація тіл померлих та приватні поховання.

Відповідно до статті 22 Закону про поховання та кремацію (Шотландія) 2016 р. приватні поховання – це поховання людських останків у місці, відмінному від місця поховання на кладовищі. Особа, яка бажає здійснити приватне поховання, може це зробити лише за наявності дозволу відповідного органу місцевого самоврядування. При здійсненні приватного поховання особа зобов'язана дотримуватися всіх вимог, установлених нормативно-правовими актами.

Що стосується роботи похоронних бюро, то в Шотландії такий вид діяльності потребує ліцензування. Якщо особа здійснює більш, ніж один вид діяльності як директор похоронного бюро, вона повинна мати окрему ліцензію на кожний такий вид діяльності (стаття 94 Закону).

Отже, у Шотландії дозволені традиційні поховання шляхом закопування в могилі труни з тілом або кремації та поховання урни з прахом на кладовищах, приватні поховання, а для заняття похоронною діяльністю необхідно отримати відповідну ліцензію.

---

¹⁹ 1977 No. 204 BURIAL, ENGLAND AND WALES The Local Authorities' Cemeteries Order 1977. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/1977/204/contents/made>

²⁰ Burial and Cremation (Scotland) Act 2016 asp 20. URL: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2016/20/contents>

Франція

У Франції питання щодо поховань та кладовищ регламентовані в Загальному кодексі місцевих і регіональних органів влади²¹ (далі – Кодекс).

Відповідно до статті R2213-31 Кодексу всі поховання на кладовищі муніципалітету здійснюються згідно з дозволом мера муніципалітету. Будь-яке кладовище, повністю або частково призначене для обслуговування муніципалітету, вважається розташованим у ньому, навіть якщо воно знаходиться за територіальними межами цього муніципалітету.

Поховання здійснюється з дозволу мера, який може бути надісланий електронною поштою. Дозвіл надається на таких підставах: письмове вираження останньої волі померлого або, у разі відсутності такого, прохання особи, яка має право на забезпечення похорону й може надати докази своєї спорідненості із померлим (стаття R2213-34 Кодексу).

Щодо вимог до кладовищ у Франції, то відповідно до статті R2223-2 Кодексу перевага надається найвищим, орієнтованим на північ, ділянкам. Вони повинні бути обрані на основі звіту, складеного гідрогеологом. У цьому звіті зазначається, чи існує ризик того, що найвищий рівень ґрунтових вод може бути нижче одного метра від дна могил. Могили оточуються парканом заввишки щонайменше 1,50 метра. Ця огорожа може бути виготовлена із дротяної сітки, що підтримується чавунними або армованими цементними стовпами на висоті 3 метри; у цьому випадку вона повинна бути посилена екраном із колючих або вічнозелених чагарників.

Кожне поховання відбувається в окремій могилі, глибина могили становить від 1,50 до 2 метрів, ширина 80 сантиметрів. Могилу засипають добре втоптанною землею (стаття R2223-3 Кодексу).

За рішенням муніципальної ради виділяється вся земельна ділянка або її частина на кладовищі для розміщення або поховання урн (стаття R2223-9 Кодексу).

Дозвіл на створення або розширення похоронного бюро надається префектом на підставі поданих документів, що визначенні у статті R2223-74 Кодексу.

Здача й перебування в морзі державного або приватного закладу охорони здоров'я тіла померлої особи протягом перших трьох днів після смерті є безкоштовними (стаття R2223-89 Кодексу).

Статтями D2223-100 – D2223-120 Кодексу встановлено вимоги щодо облаштування крематоріїв, транспортних засобів, які використовуються для транспортування тіл померлих, тощо²².

Отже, у Франції видами поховань є закопування в могилі труни з тілом або кремація та поховання урни з прахом, розвіювання праху в спеціально

²¹ Code général des collectivités territoriales Loi n° 2013-10 du 28 décembre 2013. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070633?fonds=CODE&fonds=LEGI&page=1&page Size=10&query=enterrement&searchField=ALL&searchType=ALL&tab_selection=all&typePagination=DEFAULThttps://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F14935

²² Code général des collectivités territoriales Loi n° 2013-10 du 28 décembre 2013. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070633?fonds=CODE&fonds=LEGI&page=1&page Size=10&query=enterrement&searchField=ALL&searchType=ALL&tab_selection=all&typePagination=DEFAULThttps://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F14935

відведених для цього місцях; дозвіл на поховання надається мером, який, у тому числі, може бути надісланий в електронному вигляді.

Німеччина

У Німеччині, враховуючи її федеративний територіальний устрій, питання похоронної справи регулюються такими законами земель: Закон про поховання Баден-Вюртемберга²³; Баварський закон про похорон²⁴; Закон про похоронну та ритуальну службу Берліну²⁵; Закон про морги, похорон і кладовища в землі Бранденбург²⁶; Закон про кладовища та похоронні послуги у вільному ганзейському місті Бремені²⁷; Закон про морги, похорон та кладовища Гамбургу²⁸; Закон про кладовища та похорон Гессену²⁹; Закон про морги, похорон і кладовища в землі Мекленбург-Передня Померанія³⁰; Закон про морги, поховання та кладовища Нижньої Саксонії³¹; Закон про кладовища та ритуальні послуги Північного Рейну-Вестфалії³²; Закон про похорони Рейнланд-Пфальц³³; Закон про кладовища, ритуальні послуги Саару³⁴; Саксонський закон

---

²³ Bestattungsgesetz Vom 21. Juli 1970. URL: <http://www.landesrecht-bw.de/jportal/?quelle=jlink&query=BestattG+BW&psml=bsbawueprod.psml&max=true&aiz=true>

²⁴ Bestattungsgesetz (BestG) Vom 24. September 1970 (BayRS III S. 452) BayRS 2127-1-G. URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayBestG>

²⁵ Gesetz über das Leichen- und Bestattungswesen (Bestattungsgesetz) Vom 2. November 1973 Nr: 2129-1. URL: <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-BestattGBErahmen/part/X>

²⁶ Gesetz über das Leichen-, Bestattungs- und Friedhofswesen im Land Brandenburg (Brandenburgisches Bestattungsgesetz - BbgBestG) vom 7. November 2001 (GVBl.I/01, [Nr. 16], S.226). URL: <https://bravors.brandenburg.de/gesetze/bbgbestg>

²⁷ Gesetz über das Friedhofs- und Bestattungswesen in der Freien Hansestadt Bremen 29.10.1990 Nr: 2133-a-1. URL: https://www.transparenz.bremen.de/sixcms/detail.php?gsid=bremen2014_tp.c.66670.de&asl=bremen203_tpgesetz.c.55340.de&template=20_gp_ifg_meta_detail_d

²⁸ Gesetz über das Leichen-, Bestattungs- und Friedhofswesen (Bestattungsgesetz) vom 30. Oktober 2019 Nr: 2128-1. URL: <http://www.landesrecht-hamburg.de/jportal/portal/page/bshaprod.psml;jsessionid=908BC4E425C6E0F06BC0E9A59DA19059.jp10?showdoccase=1&doc.id=jlr-BestattGHA2020rahmen>

²⁹ Friedhofs- und Bestattungsgesetz (FBG) Vom 5. Juli 2007 Nr: 317-13. URL: <https://www.rv.hessenrecht.hessen.de/bshe/document/jlr-BestattGHE2007rahmen>

³⁰ Gesetz über das Leichen-, Bestattungs- und Friedhofswesen im Land Mecklenburg-Vorpommern (Bestattungsgesetz - BestattG M-V) Vom 3. Juli 1998 Nr: 2128-1. URL: <http://www.landesrecht-mv.de/jportal/portal/page/bsmvprod.psml?showdoccase=1&doc.id=jlr-BestattGMVrahmen&doc.part=X&doc.origin=bs&st=lr>

³¹ Gesetz über das Leichen-, Bestattungs- und Friedhofswesen (BestattG) Vom 8. Dezember 2005 Nr: 21068. URL: https://www.ms.niedersachsen.de/startseite/gesundheit_pflege/gesundheit/bestattungsgesetz/bestattungsgesetz-14144.html

³² Geltende Gesetze und Verordnungen (SGV. NRW.) mit Stand vom 5.3.2024. URL: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_bes_text?anw_nr=2&gld_nr=2&ugl_nr=2127&bes_id=5166&menu=1&sg=0&aufgehoben=N&keyword=bestg

³³ Bestattungsgesetz (BestG) Vom 4. März 1983 Nr: 2127-1. URL: http://landesrecht.rlp.de/jportal/portal/t/1y1b/page/bsrlprod.psml;jsessionid=8A8CE51311B6BB900015521AD30C7B91.jp4?pid=Dokumentanzeige&showdoccase=1&js_peid=Trefferliste&fromdoctodoc=yes&doc.id=jlr-BestattGRPpIVZ&doc.part=X&doc.price=0.0&doc.hl=0#focuspoint

³⁴ Gesetz Nr. 2019 über das Friedhofs-, Bestattungs- und Leichenwesen (Bestattungsgesetz - BestattG -) Vom 22. Januar 2021. URL: <https://recht.saarland.de/bssl/document/jlr-BestattGSL2021pP22>

про похорон³⁵; Закон про морги, похорон і кладовища землі Саксонія-Ангальт³⁶; Закон про послуги з похорону, похорон та кладовища землі Шлезвіг-Гольштейн³⁷; Закон про похорон Тюрингії³⁸.

Розглянемо досвід двох із 16 федеральних земель Німеччини, а саме: законодавство щодо поховань у землях Берліну та Баварії.

Берлін

У Берліні питання щодо поховань померлих регламентовані Законом про похоронну та ритуальну службу³⁹.

Згідно з § 17 цього Закону поховання може здійснюватися шляхом поховання тіла в землю або кремації тіла з наступним похованням праху померлого. Поховання можуть проводитися лише на громадських (державних і недержавних) кладовищах, проте відповідальний орган може встановити винятки.

Незважаючи на обов'язковість поховання в труні відповідно до § 10 Закону, із релігійних міркувань тіло може бути поховане в савані без труни на ділянках поховання, визначених адміністрацією кладовища. До місця поховання на кладовищі тіло має бути перевезено у відповідній труні.

У випадку кремації, яка може здійснюватися в крематоріях землі Берлін, дозволяється перевезення праху померлих осіб для поховання в морі відповідно до законодавства, що діє в місці поховання.

Згідно з § 22 Закону про ритуальну службу особи, відповідальні за поховання на громадських кладовищах і за кремацію в крематоріях, можуть дозволити поховання та кремацію лише за умови, що їм надано документи на поховання і транспортування. Для кремації в крематоріях необхідно також надати свідоцтво про другий патологоанатомічний огляд.

Департамент Сенату, відповідальний за будівництво та експлуатацію крематоріїв, може за згодою Департаменту фінансів Сенату й за погодженням із Департаментом внутрішніх справ Сенату передати будівництво та експлуатацію окремих крематоріїв приватній юридичній особі (§ 18 Закону).

Отже, у Берліні законодавством передбачено поховання або кремацію та поховання урни з прахом чи розвіяння праху в морі.

---

³⁵ Sächsisches Bestattungsgesetz vom 8. Juli 1994 (SächsGVBl. S. 1321). URL: https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/4526-Saechsisches_Bestattungsgesetz

³⁶ Gesetz über das Leichen-, Bestattungs- und Friedhofswesen des Landes Sachsen-Anhalt (Bestattungsgesetz des Landes Sachsen-Anhalt - BestattG LSA) Vom 5. Februar 2002 Nr: 2127.1. URL: <https://www.landesrecht.sachsen-anhalt.de/bsst/document/jlr-BestattGSTrahmen/part/X>

³⁷ Gesetz über das Leichen-, Bestattungs- und Friedhofswesen des Landes Schleswig-Holstein (Bestattungsgesetz - BestattG) Vom 4. Februar 2005 Nr: 2128-2. URL: <https://www.gesetze-rechtsprechung.sh.juris.de/bssh/document/jlr-BestattGSH2005V1IVZ>

³⁸ Thüringer Bestattungsgesetz (ThürBestG) Vom 19. Mai 2004 Nr: 2127-1. URL: <http://landesrecht.thueringen.de/jportal/?quelle=jlink&query=BestattG+TH&psml=bsthueprod.psml&max=true&aiz=true>

³⁹ Gesetz über das Leichen- und Bestattungswesen (Bestattungsgesetz) Vom 2. November 1973 Nr: 2129-1. URL: <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-BestattGBErahmen/part/X>

Баварія

У Баварії, територія якої є найбільшою серед інших земель, питання щодо поховань померлих регламентовані Законом про поховання від 24 вересня 1970 року⁴⁰.

Відповідно до статті 1 цього Закону тіла та прах померлих повинні бути поховані на кладовищах. Кожний померлий повинен бути похований шляхом поховання в могилі або шляхом кремації та поховання праху, запечатаного в суцільній урні, у могилу або шляхом кремації і поховання урни з корабля у відкритому морі (поховання в морі). При цьому для визначення типу, місця та способу здійснення поховання передбачається необхідність врахування волі померлого.

Кладовища є громадськими об'єктами, призначеними для забезпечення гідного спочинку померлих і збереження їхньої пам'яті. Відповідальність за кладовища можуть нести лише юридичні особи публічного права.

Поховання померлих жителів і тих, хто помер або був знайдений мертвим на муніципальній території чи на прилеглій не громадській території, дозволяється на громадських кладовищах.

Відповідно до статті 9 згаданого Закону кладовища та місця індивідуальних могил повинні бути спроектовані таким чином, щоб вони відповідали призначенню кладовища, вимогам водного балансу та громадської безпеки, зокрема охорони здоров'я. Кладовища повинні вписуватися в міський пейзаж і ландшафт. Необхідно враховувати вимоги просторового планування.

У Баварії дозволяється поховання за межами кладовищ. Зокрема, відповідно до статті 12 Закону поховання за межами кладовищ потребує дозволу відповідального органу. Дозвіл може бути надано, якщо існує поважна причина, або якщо це відповідає звичаю; місце поховання відповідає вимогам, які застосовуються до кладовищ відповідно до статті 9 цього Закону; забезпечується збереження місця поховання та це не суперечить інтересам третіх осіб.

Дозвіл на поховання урни з корабля у відкритому морі має бути надано, якщо це відповідає бажанню померлого й не суперечить іншим правовим положенням.

Крім того, нормами Закону передбачається відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері поховань, серед яких штраф за: вивезення тіла померлого без дотримання умов поховання; використання тіла померлого в медичних чи наукових цілях без необхідного посмертного дослідження; поховання чи кремація тіла несанкціонованим способом.

Отже, у федеральних землях Баварії поховання може здійснюватися у традиційний спосіб (закопування в могилі труни з тілом) або шляхом кремації та поховання урни з прахом на кладовищах, що є громадськими об'єктами, поховання урни з корабля у відкритому морі (поховання в морі), а також поховання місцях поза межами кладовищ на підставі спеціального дозволу. Законодавством також встановлюються особливі вимоги до кладовищ, зокрема вони повинні вписуватися в міський пейзаж і ландшафт; за порушення

⁴⁰ Bestattungsgesetz (BestG) Vom 24. September 1970 (BayRS III S. 452) BayRS 2127-1-G. URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayBestG>

законодавства на правопорушників можуть накладатись адміністративні штрафи.

Австрія

В Австрії кожна із земель (суб'єкт федерації) має свій власний закон, що регламентує похоронну діяльність. На федеральному рівні Австрії діє Розпорядження Федерального міністра економіки та праці про вимоги для заняття похоронною діяльністю⁴¹, згідно з яким особі для надання послуг у сфері поховань на території Австрії необхідно отримати Свідоцтво про успішне складання кваліфікаційного (ліцензійного) іспиту на право здійснення похоронної діяльності.

Землі регулюють похоронну діяльність на власний розсуд. Діють такі законодавчі акти: Закон про похоронні бюро та ритуальні послуги в Бургенланді⁴²; Закон про похоронні та ритуальні послуги в Карінтії⁴³; Закон про поховання Нижньої Австрії 2007⁴⁴ та Постанова про форми, які необхідно використовувати для виконання Закону про поховання Нижньої Австрії 2007⁴⁵; Закон про регулювання діяльності моргів і поховання у Верхній Австрії⁴⁶; Зальцбургський закон про морги та поховання 1986⁴⁷ та Розпорядження уряду землі Зальцбург від 27 грудня 2004 року про огляд трупа й поховання⁴⁸; Штирійський закон про поховання 2010⁴⁹; Закон про регулювання

---

⁴¹ Verordnung des Bundesministers für Wirtschaft und Arbeit über die Zugangsvoraussetzungen für das reglementierte Gewerbe der Bestattung (Bestattungs-Verordnung). URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/geltendefassung.wxe?abfrage=bundesnormen&gesetzesnummer=20002423>

⁴² Gesetz vom 13. Dezember 2018 über das Leichen- und Bestattungswesen im Burgenland (Burgenländisches Leichen- und Bestattungswesengesetz 2019 - Bgld. LBwG 2019). URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrBgld&Gesetzesnummer=20001189>

⁴³ Gesetz vom 2. Juli 1971 über das Leichen- und Bestattungswesen (Kärntner Bestattungsgesetz - K-BStG). URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrK&Gesetzesnummer=10000046>

⁴⁴ NÖ Bestattungsgesetz 2007 StF: LGBl. 9480-0 1. Jänner 2007. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrNO&Gesetzesnummer=20000968>

⁴⁵ Verordnung über die bei der Vollziehung des NÖ Bestattungsgesetzes 2007 zu verwendenden Formulare (NÖ Bestattungsformularverordnung)

StF: LGBl. 9480/3-0. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrNO&Gesetzesnummer=20001040>

⁴⁶ Gesetz zur Regelung des Leichen- und Bestattungswesens in Oberösterreich (Oö. Leichenbestattungsgesetz 1985) StF: LGBl.Nr. 40/1985 (WV). URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/geltendefassung.wxe?abfrage=lroo&gesetzesnummer=10000224>

⁴⁷ Salzburger Leichen- und Bestattungsgesetz 1986 StF: LGBl Nr 84/1986 (WV) 1.4.1989. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrSbg&Gesetzesnummer=10000519>

⁴⁸ Verordnung der Salzburger Landesregierung vom 27. Dezember 2004, mit der nähere Bestimmungen über die Bestattung, die Überführung von Leichen, den ärztlichen Behandlungsschein, den Totenbeschaubefund und das Totenbeschauprotokoll getroffen werden (Salzburger Leichen- und Bestattungsverordnung) StF: LGBl Nr 1/2005. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrSbg&Gesetzesnummer=20000376>

⁴⁹ Gesetz vom 6. Juli 2010 über die Bestattung von Leichen (Steiermärkisches Leichenbestattungsgesetz 2010)

Stammfassung: LGBl. Nr. 78/2010 (XV. GPSLT RV EZ 3004/1 AB EZ 3004/4) (CELEX-Nr. 32006L0123). URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrStmk&Gesetzesnummer=20000024>

муниципальной медицинской службы, моргів і поховання в Тіролі⁵⁰; Закон про морги та ритуальні послуги Форальберга⁵¹; Віденський закон про морги та поховання⁵².

Розглянемо законодавство про поховання двох із дев'яти земель Австрії, а саме: законодавство у землях Нижньої Австрії та землях Штирії.

Землі Нижньої Австрії

Питання щодо поховань та кладовищ у Нижній Австрії регламентуються Законом про поховання Нижньої Австрії 2007⁵³ та Постановою про форми, які необхідно використовувати для виконання Закону про поховання Нижньої Австрії 2007⁵⁴, останньою на виконання норм Закону затверджені форми свідоцтва про смерть та протоколу розтину.

Відповідно до частини першої § 1 Закону про поховання Нижньої Австрії 2007 цей Закон регулює процедуру поховання після смерті й містить положення про місця поховання та крематорії, а також про плату за муніципальні місця поховання.

Згідно з § 12 Закону видами поховання є: поховання та кремація. Після видачі свідоцтва про смерть тіло повинно бути доставлене до моргу або похоронного бюро. Розміщення тіла за межами моргу або похоронного бюро може відбуватися тільки після попереднього повідомлення муніципалітету. До повідомлення необхідно додати медичну довідку про санітарну безпеку. Відповідно до § 14 Закону про поховання Нижньої Австрії 2007 тіла ховають таким чином, щоб зберегти побожність і гідність померлого й не завдати шкоди навколишньому середовищу. Уряд землі може видавати правила щодо трун і матеріалів для трун відповідно до сучасного рівня техніки, щоб уникнути небезпеки для навколишнього середовища.

У § 15 цього ж Закону визначено, що поховання здійснюється на кладовищах. Поховання означає поховання тіла в могилі в землі або в огороженій могилі (склепі). Поза кладовищами тіла можуть бути поховані лише на приватних місцях поховання, дозволених урядом землі. Приватне місце поховання може бути облаштоване лише у вигляді мурованої могили (склепу). Про поховання на приватному кладовищі необхідно заздалегідь повідомити муніципалітет. Перед похованням муніципалітет повинен оглянути місце поховання, щоб переконатися, що воно відповідає вимогам, і, якщо воно не відповідає їм, заборонити поховання на ньому.

Відповідно до § 16 Закону про поховання Нижньої Австрії 2007 кремація – це спалення тіла з подальшим похованням урни або капсули з прахом. Cremaція

---

⁵⁰ Gesetz vom 8. Oktober 1952 über die Regelung des Gemeindegewandungs- und des Leichen- und Bestattungswesens (Gemeindegewandungsgesetz) StF: LGBl. Nr. 33/1952. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrT&Gesetzesnummer=20000193>

⁵¹ Gesetz über das Leichen- und Bestattungswesen StF: LGBl.Nr. 58/1969 31. Dezember 1969. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrVbg&Gesetzesnummer=20000387>

⁵² Wiener Leichen- und Bestattungsgesetz – WLBG StF.: LGBl. Nr. 38/2004. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrW&Gesetzesnummer=20000276>

⁵³ NÖ Bestattungsgesetz 2007 StF: LGBl. 9480-0 1. Jänner 2007. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrNO&Gesetzesnummer=20000968>

⁵⁴ Verordnung über die bei der Vollziehung des NÖ Bestattungsgesetzes 2007 zu verwendenden Formulare (NÖ Bestattungsformularverordnung)

StF: LGBl. 9480/3-0. URL:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrNO&Gesetzesnummer=20001040>

тіла може відбуватися тільки в офіційно дозволеному крематорії. Прах має бути поміщений у щільно закриту ємність (урну або капсулу). У разі поховання на ділянці на кладовищі, у природному похованні або у водоймі прах повинен бути поміщений в контейнер (урну або капсулу), виготовлений з матеріалу, що розкладається. На урні або капсулі має бути етикетка із зазначенням імені та прізвища, дати народження і смерті померлого, назви крематорію та номера реєстру кремації. Дозволяється вилучення невеликої символічної кількості праху з урни або капсули й передача його найближчим родичам.

Муніципалітет, на території якого знаходиться водойма, призначена для поховання, відповідає за надання дозволу на поховання урни з прахом у водоймі. Оператор крематорію може передавати урну або капсулу з прахом лише уповноваженому похоронному бюро, операторам похоронних бюро або особам, які мають дозвіл (§ 17 Закону).

Місцями поховання в Нижній Австрії є:

- кладовища (для поховання труни з тілом і урн із прахом);
- природні місця поховання, тобто місця, призначені виключно для поховання урн або капсул із прахом, що розкладаються;
- приватні місця поховання, тобто місця для поховання тіл та урн із прахом за межами кладовища або природного місця поховання.

Кладовища та місця природного поховання можуть створюватися й експлуатуватися муніципалітетами або об'єднаннями муніципалітетів (муніципальний заклад поховання), або юридично визнаними церквами або релігійними громадами (конфесійні місця поховання). Якщо в муніципалітеті немає кладовища, яке відповідає потребам муніципалітету, муніципалітет зобов'язаний упорядкувати (створити) кладовище. Муніципалітет може, за винятком питань суверенного управління, залучати третіх осіб для будівництва та експлуатації місця поховання (§ 20 Закону).

Обов'язок щодо утримання моргів і похоронних бюро покладається на адміністрацію кладовища або крематорію (§ 23 Закону).

Отже, у землях Нижньої Австрії видами поховань є закопування в могилі труни з тілом або кремація та поховання урни з прахом, а також поховання урни з прахом у водоймі. При цьому муніципалітети наділені правом на встановлення місцевих зборів у сфері поховань.

Земля Штирія

Питання щодо поховань та кладовищ у Штирії регламентуються Штирійським законом про поховання 2010⁵⁵.

Відповідно до зазначеного Закону видами поховання є поховання в землі, поховання в склепі та кремація. Поховання також є обов'язковим для частин тіла, які не можуть бути утилізовані гігієнічно безпечним способом у рамках лікарської операції або роботи лікарні (§ 16 Закону).

Згідно з частиною першою § 21 вказаного Закону поховання в землі та поховання у склепі має відбуватися на офіційно дозволеному кладовищі. У разі

---

⁵⁵ Gesetz vom 6. Juli 2010 über die Bestattung von Leichen (Steiermärkisches Leichenbestattungsgesetz 2010) Stammfassung: LGBl. Nr. 78/2010 (XV. GPSlt RV EZ 3004/1 AB EZ 3004/4) (CELEX-Nr. 32006L0123). URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrStmk&Gesetzesnummer=20000024>

поховання земляний покрив повинен бути не менше 1,20 метра, у разі глибокої могили – не менше 1,80 метра, у кожному випадку за винятком могильного кургану.

Кремація трупів може відбуватися тільки в офіційно дозволеному закладі – крематорії. Кремувати тіло можна лише за умови попереднього надання офіційного свідоцтва про смерть (§ 22 Закону).

Нормами Штирійського закону про поховання 2010 також регламентовано: порядок будівництва кладовищ і крематоріїв; обстеження ритуальних закладів; правила кладовищ; вимоги до моргів і похоронних бюро та інше.

Отже, у Штирії видами поховань є: закопування в могилі труни з тілом, поховання в склепі та кремація. Дозволяється за окремим дозволом зберігати прах померлого поза межами кладовища, склепу чи похоронного бюро.

Польща

У Польщі питання щодо поховань і кладовищ регламентуються Законом про кладовища та поховання померлих⁵⁶ (далі – Закон), яким встановлено вимоги щодо створення, управління та утримання кладовищ, вимоги та способи поховань осіб на території Польщі.

Згідно зі статтею 1 цього Закону влаштування та розширення міських кладовищ є власним завданням гміни. Про заснування чи розширення міського кладовища рішення приймає міська рада, а в містах із повітовими правами – міська рада після отримання згоди відповідного санітарного інспектора. Компетентні церковні органи приймають рішення про створення чи розширення релігійного кладовища, яке може мати місце на території, визначеній для цієї мети в місцевому плані розвитку, після отримання згоди компетентного санітарного інспектора.

Обов'язок щодо утримання муніципальних кладовищ покладається на старосту гміни (мерів, президентів міст), на території якої розташоване кладовище, а утримання релігійних кладовищ – на релігійні об'єднання (стаття 2 Закону). Кладовища створюються та розширюються на об'єктах, цільове призначення яких визначено місцевими планами як території кладовища (стаття 3 Закону).

Відповідно до статті 5 Закону кладовища повинні бути розташовані на огороженій території, придатній для санітарних цілей. Кожне кладовище повинно мати ритуальне бюро або морг для розміщення тіл померлих до їх поховання.

Положеннями статті 12 Закону передбачено, що трупи можуть бути поховані шляхом покладання їх у земляні могили, у цегляні могили або катакомби та занурення їх у море. Рештки від кремації також можуть зберігатися в колумбарії. Перенесення або транспортування тіл у відкритих трунах заборонено. Глиняні могили, цегляні могили та колумбарії, призначені для поховання трупів і останків людей, можуть розташовуватися лише на кладовищах.

---

⁵⁶ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Dz.U. 1959 nr 11 poz. 62. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19590110062>

Статтею 14 Закону встановлено правило щодо транспортування тіл і останків залізницею, літаками й кораблями після отримання дозволу районного санітарного лікаря.

За порушення вимог Закону можуть бути застосовані санкції у виді штрафу або арешту (стаття 18 Закону), а нагляд за дотриманням вимог згаданого Закону здійснюють старости, гмінні голови, мери (міські голови) та місцеві санітарні інспектори (стаття 21 Закону).

Порядок ведення обліку могил визначає своїм розпорядженням міністр внутрішніх справ.

Отже, у Польщі кладовища можуть бути муніципальними та релігійними; видами поховань є покладання труни з тілом у земляну могилу, у цегляні могили або катакомби та занурення їх у море, а рештки від кремації можуть зберігатися в колумбарії. При цьому кожне кладовище повинно мати ритуальне бюро та/або морг, а глиняні могили, цегляні могили та колумбарії, призначені для поховання трупів і останків людей, можуть розташовуватися лише на кладовищах.

Литва

Питання щодо кладовищ і поховань у Литві регламентується Законом Литовської Республіки про поховання людських останків⁵⁷, який регулює умови та порядок поховання людських останків. Порядок кремації та поховання ембріонів і плодів людини до 22-го тижня вагітності визначається актом міністра охорони здоров'я; порядок утилізації частин тіла людини, а також медичних відходів, що утворюються в закладах охорони здоров'я, визначається Правилами охорони здоров'я (гігієнічними нормами).

У зазначеному Законі міститься термін «доглядач кладовища», він означає фізичну особу, яка займається індивідуальною діяльністю в установленому законодавством порядку; юридичну особу, створену в Литовській Республіці, юридичну особу або іншу організацію, створену в іншій державі-члені Європейського Союзу або в державі Європейського економічного простору, або філію такої організації, або релігійну громаду чи товариство, призначені муніципалітетом, або релігійну громаду чи товариство з правами юридичної особи для догляду за кладовищами.

Також Литовське законодавство щодо поховань містить положення про кремаційну компанію. Це має бути юридична особа, заснована в Литовській Республіці, юридична особа, заснована в іншій державі-члені Європейського Союзу чи державі Європейської економічної зони, або інша організація чи її філія, яка має ліцензію на діяльність із кремації, видану установою, уповноваженою Урядом Литовської Республіки.

Постачальниками ритуальних послуг у Литві можуть бути фізична особа, яка займається індивідуальною діяльністю в порядку, встановленому правовими актами, юридична особа, заснована в Литовській Республіці, юридична особа, заснована в іншій державі-члені Європейського Союзу або державі Європейського економічного простору, або інша організація чи її філія, що

⁵⁷ Lietuvos Respublikos žmonių palaikų laidojimo įstatymas 2007 m. gruodžio 20 d. Nr. X-1404. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.312055/asr>

надають повністю або частково в установленому Законом порядку ритуальні послуги.

У розділу II Закону встановлено правила щодо кремації людських останків, порядок ліцензування діяльності з кремації. Відповідно до Закону поховання може здійснюватися шляхом поміщення останків (праху) в могилі на кладовищі або в ніші колумбарію; прах також може бути розвіяний у спеціально визначеному на кладовищі місці, але не ближче 5 км від берега Балтійського моря, у річках, за винятком урбанізованих територій і пляжів, або в інший спосіб, у порядку, встановленому Правилами організації кладовища, затвердженими Урядом.

Згідно зі статтею 20 Закону для надання ритуальних послуг особа повинна отримати дозвіл – гігієнічний паспорт відповідно до Закону про охорону здоров'я Литовської Республіки. Ритуальні послуги здійснюються з дотриманням вимог щодо охорони здоров'я населення, встановлених Міністром охорони здоров'я, та вимог до якості надання ритуальних послуг, встановлених Міністром охорони навколишнього природного середовища. На території закладів охорони здоров'я послуги з поховання не надаються.

Відповідно до статті 23 Закону кладовища поділяються на: громадські і конфесійні. Кладовища можуть мати статус закритого (нефункціонуючого), обмежено функціонуючого (дозволяється обмежене поховання), операційного (функціонуючого).

Розмір площі нових кладовищ, санітарно-захисної зони новостворених кладовищ, а також розширених територій створених кладовищ визначається Законом про особливі умови використання земель.

Державний контроль щодо безпеки населення у зв'язку з наданням послуг із поховання останків (зберігання останків, підготовка до бальзамування, бальзамування), бальзамування та кремаційної діяльності, а також нагляд за діяльністю з кремації, наданням послуг із поховання та утримання кладовища здійснює Національний центр громадського здоров'я (стаття 30 зазначеного Закону).

Отже, у Литві існує поділ кладовищ за призначенням та за статусом. Надання ритуальних і кремаційних послуг потребує отримання дозволу – гігієнічного паспорта відповідно до Закону про охорону здоров'я Литовської Республіки. Поховання відбувається шляхом закопування в могилі труни з тілом або кремації та поховання урни з прахом, розвіювання праху в спеціально відведених місцях.

Естонія

Вимоги до поховання та кремації трупа людини або останків померлої особи в Естонії регламентуються Законом про кладовища⁵⁸, який також регулює створення, управління, використання та закриття кладовища для поховання, встановлює вимоги до зберігання і транспортування трупів.

Відповідно до § 4 Закону рада місцевого самоврядування приймає рішення про створення або розширення земельної ділянки з необхідними спорудами

---

⁵⁸ Kalmistuseadus nr 866 23.02.2011. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/115032011014>

(кладовища), призначеними для поховання померлих і праху. Рішення про створення кладовища на земельній ділянці релігійного об'єднання приймає рада місцевого самоврядування за поданням релігійного об'єднання. Земельна ділянка для створення або розширення кладовища визначається генеральним планом або детальним планом у порядку, передбаченому Законом про планування.

Кладовище, розташоване на земельній ділянці, що перебуває в комунальній або державній власності, перебуває у віданні органу місцевого самоврядування, який і встановлює правила користування ним. Кладовище, розташоване на земельній ділянці, що належить релігійному об'єднанню, перебуває у віданні релігійного об'єднання, яке уповноважене приймати правила користування такими кладовищами (§ 6, 7 Закону).

Згідно з § 9 Закону про кладовища видами поховання в Естонії є поховання в землі на кладовищі та кремація.

Щодо кремації, то вона повинна відбуватися в гідний спосіб, якщо можливо, з урахуванням релігійної та культурної приналежності померлого. Кремація здійснюється на підставі письмового договору. Після кремації прах поміщається в герметичний контейнер або урну.

Отже, в Естонії існують державне або комунальне кладовище та кладовище релігійної громади. Поховання померлих можливе шляхом закопування в могилі труни з тілом або кремації та поховання урни з прахом. При цьому в Естонії призначаються особи, які за ними доглядають, а їх облік здійснюється адміністрацією кладовища.

Латвія

У Латвії відповідно до Закону про органи місцевого самоврядування⁵⁹ створення та утримання кладовищ є однією із функцій місцевого самоврядування. Регламентація організації місць поховання та похоронної справи здійснюється на рівні органів місцевого самоврядування.

Так, наприклад, повітовою радою міста Талсі Латвійської Республіки було прийнято Постанову про створення та управління кладовищами від 24 листопада 2022 р. № 53⁶⁰. Зазначеною постановою регламентуються: питання створення кладовищ та надання права на поховання, утримання кладовища, визначення статусу невідпорядкованого кладовища, користування каплицею; строк користування кладовищем; організація поховання; особливі умови в разі поховання сторонніх осіб; правила кладовища та адміністративна відповідальність.

Видами поховання є закопування в могилі труни з тілом або кремація та поховання урни з прахом.

На кожному кладовищі встановлений та діє Регламент кладовища, в якому визначені відповідні правила (пункти 34–41 Постанови).

Крім того, у додатку до Постанови про створення та управління кладовищами наведені переліки відкритих, частково закритих і закритих

⁵⁹ Pašvaldību likums pieņemts 2022. gada 20. oktobrī. URL: <https://likumi.lv/ta/id/336956-pasvaldibu-likums>

⁶⁰ Par kapsētu izveidošanu un pārvaldīšanu Nr. 53 Talsos 2022. gada 24. novembrī. URL: <https://likumi.lv/ta/id/338186-par-kapsetu-izveidosanu-un-parvaldisanu>

кладовищ, а також кадастрові дані щодо земельної ділянки, офіційна назва кладовища, інші його назви та адміністративна територія.

Отже, у Латвії, як і в багатьох інших зарубіжних державах, питання щодо кладовищ та поховань віднесено до автономних функцій місцевого самоврядування, що передбачає регламентацію органами місцевого самоврядування відповідних положень щодо організації кладовищ та поховань.

Фінляндія

У Фінляндії питання щодо поховань та кремації, поводження з прахом, створення, утримання, догляду і закриття кладовищ та приватних могил, а також створення крематорію регламентуються Законом про поховання⁶¹.

Відповідно до § 2 Закону про поховання тіло померлого має бути поховане в землі або кремоване.

Конгрегації євангелістсько-лютеранської церкви або асоціації конгрегацій повинні утримувати громадські кладовища. Кладовище може бути спільним для кількох парафій або групи парафій (§ 3 Закону).

Парафія або парафіяльна група євангелістсько-лютеранської церкви може стягувати плату за передачу місця для поховання, послуги, пов'язані з похованням і доглядом за могилою (§ 6 Закону).

Відповідно до § 7 Закону про поховання утримувати кладовище може парафія православного віросповідання, держава, муніципалітет або група муніципалітетів.

Згідно з § 19 Закону про поховання прах має бути похований або іншим чином розміщений на постійній основі в одному місці протягом одного року після кремації. Якщо близькі родичі, незважаючи на прохання, не подбають про прах, прах буде поховано за рахунок майна померлого на кладовищі, де померлий мав право бути похованим. Для розміщення праху необхідно отримати згоду власника або утримувача ділянки.

Отже, у Фінляндії видами поховання є закопування в могилі труни з тілом або кремація та поховання урни з прахом у відповідному місці. Утримання громадських кладовищ віднесено до обов'язків конгрегації євангелістсько-лютеранської церкви або асоціації конгрегацій, також утримання кладовища може здійснювати парафія православного віросповідання, держава, муніципалітет або група муніципалітетів.

Швеція

У Швеції Законом про поховання⁶² регулюються питання щодо утримання кладовищ та здійснення поховань.

Громадські кладовища організовуються та утримуються територіальними конгрегаціями в межах Церкви Швеції.

⁶¹ Hautaustoimilaki 6.6.2003/457. URL:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030457?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=hautaaminen#L2P6>

⁶² Begravningslag nr: 1990:1144, 1990-12-06. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/begravningslag-19901144_sfs-1990-1144/#K2

В особливих випадках уряд може вирішити, що муніципалітет організовує та утримує громадські місця поховання для тих, хто зареєстрований у муніципалітеті (§ 1 Глави 1 Закону).

Відповідно до § 1 Глави 3 Закону про поховання крематорії можуть бути організовані та утримуватися лише особою, яка є власником громадського місця поховання, або конгрегацією.

Видами поховань у Швеції є закопування в могилі труни з тілом або кремація та поховання урни з прахом, розвіювання праху померлого після кремації в меморіальному гаю чи іншому місці, ніж місце поховання, розміщення праху у визначеному місці та індивідуальні поховання.

Щодо індивідуальних поховань, то вони можуть облаштовуватися та утримуватися лише релігійними громадами чи фондами, які отримали на це дозвіл. Питання щодо дозволів розглядає повітове адміністративне правління. Дозвіл на організацію та утримання окремого місця поховання може бути надано лише за наявності особливих причин і якщо можна припустити, що релігійна громада чи фундація може утримувати місце поховання та виконувати обов'язки, які покладаються на власників місць поховання. Дозвіл на організацію або утримання місця індивідуального поховання може поєднуватися з особливими умовами (§ 6, 7, 8 Глави 2 Закону).

Крім того, відповідно до § 5 Глави 5 Закону поховання можна здійснювати лише в державних чи приватних могильниках.

Отже, у Швеції утримання кладовищ покладається на територіальні конгрегації в межах Церкви Швеції та муніципалітети. При цьому поховання можна здійснювати лише в державних чи приватних могильниках. Видами поховань є закопування в могилі труни з тілом або кремація та поховання урни з прахом, розвіювання праху померлого після кремації в меморіальному гаю чи іншому місці, розміщення праху у визначеному місці та індивідуальні поховання.

III. Висновки

Проведене дослідження законодавства України й досвіду зарубіжних держав щодо правового регулювання поховання, надання ритуальних послуг, організації кладовищ, альтернативних видів поховань дає підстави для таких висновків.

1. В Україні, як і в багатьох державах, наприклад, в Австрії, Литві, Естонії, Польщі, Німеччині, Великій Британії, Латвії, Фінляндії, Швеції спеціальними законами врегульовано правовідносини щодо поховань та похоронної справи.

При цьому в законодавстві переважної більшості держав передбачені традиційні способи поховань: закопування в могилі труни з тілом або кремація та поховання урни з прахом, розвіювання праху, розміщення труни з тілом (урни з прахом) у склепах. Навіть при використанні традиційних для всіх держав способів поховання шляхом закопування в могилі в різних державах обирають більш екологічний його вид: поховання без бальзамування, поховання без труни або вибір трун з екологічних матеріалів (Німеччина, США).

Що стосується кремації, яка вважається більш екологічним видом поховання порівняно з похованням тіла у труні, то в низці держав

передбачаються можливості вибору способу захоронення праху, як-то: в урні з матеріалів, які швидко розкладаються, захоронення у водоймі (Австрія, США (Флорида)), розвіювання праху, у тому числі, у спеціально відведених місцях (Литва, Австрія, США, Франція, Німеччина, Швеція).

Крім того, в окремих державах передбачено такі способи поховань, як компостування (природне органічне розкладання) людського тіла (окремі штати в США).

2. Різною є практика щодо організації місць поховання в зарубіжних державах. У законодавстві низки держав встановлено жорсткі вимоги щодо організації та експлуатації кладовищ (Франція, Литва, США, Швеція, Фінляндія). В окремих державах при цьому не заборонені домашні поховання (окремі штати США, землі Німеччини, Австрії), поховання на територіях спеціально виділених та облаштованих зелених зон, меморіальних гаїв тощо (Німеччина, Велика Британія, США, Швеція).

3. У законодавстві окремих держав передбачено необхідність отримання спеціальних дозволів (ліценцій) для зайняття відповідною діяльністю. У Литві, наприклад, для зайняття похоронною діяльністю, кремацією, бальзамуванням відповідна фізична або юридична особа має отримати дозвіл – гігієнічний паспорт. Діяльність похоронних бюро (похоронна діяльність) є ліцензованою у Шотландії, Австрії, США та Литві.

4. За загальним правилом, у зарубіжних державах законодавством передбачено надання ритуальних (похоронних) послуг приватними юридичними особами. У багатьох державах існують поряд з муніципальними приватні крематорії (Іспанія, Литва, США). Є також практика створення крематоріїв публічно-приватної форми власності.

5. Напрями удосконалення національного законодавства про поховання і похоронну справу мають бути продиктовані реальними потребами, у тому числі, щодо розширення можливостей бізнесу в похоронній справі. Наприклад, вартим уваги може бути питання використання державно-приватного, муніципально-приватного партнерства для розширення мережі крематоріїв. Також доцільним вбачається вивчення зарубіжних практик екопоховань. Означені питання можуть бути перспективними напрямами удосконалення законодавства України.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.